

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Novæ Observationes Et Additiones Ad A. R. P. D. Bartholomæi Gavanti Congreg. Cleric. Regul. S. Pauli ac Sac. Rit. Congregat. Consultoris Commentaria In Rubricas Missalis Et Breviarii Romani

Adjectis Summorum Pontificum & Sac. Rit. Congreg. Decretis usque ad
præsens emanatis

Complectens I. & II. Partem Commentariorum Gavanti in Rubricas Missalis
- Cum Præfatione seu Præmonitione necessaria Bibliopolæ ad Lectorem

Merati, Gaetano Maria

Augustæ Vindellicorum, 1740

VD18 10783695-002

De Communione, Orationibus, Postcommunione, Ite missa est, vel
Benedicamus Domino, & Evangelio S. Joannis. XIII.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40113

ni, qui generaliter dicitur, adnotatum. Porro observandum hic, Canonem variis nominibus insignitum fuisse: Gregorius laudata epistola, *Preces* appellat, Vigilius *Textum Canonicae precis*, Concilium Eboracense tempore Celestini III. *Missa Secretum* nuncupat, Cyprianus *Orationem*, alii *Altionem* dicunt, ut Walafridus, quia in eo Dominica Sacramenta conficiuntur. Atque hinc intelligitur, qua de causa in ipso Canone, in Oratione, quae incipit *Communicantes*, titulus apponatur *infra Altionem* melius teste Bona *loc. cit.* legendum est *intra Altionem*, quemadmodum in MSS. Codicibus reperitur) quia nimirum actio Sacrificii ibi proprie continetur. De singulis partibus Canonis aliqua etiam spatium in 2. part. tit. 8. & seqq. adjiciemus.

Supereft nunc, ut recenseamus breviter Auctores, qui de praefato Canone Missae eru-

ditè disseruerunt. Hi autem sunt Stephanus Durandi *lib. 2. cap. 32. & seqq.* Edmundus Martene *de antiq. Eccles. Ritibus lib. 1. art. 8.* Hugo Menardus *in suis notis, & observat. ad Sacrament. Gregorian. pag. 12.* Carolus Bona *lib. 2. cap. 11.* Antonius Bellotte *in suis observ. à pag. 529. usque ad pag. 563.* Grancolas *de antiq. Liturg. pag. 603.* Petrus Le Brun *tom. 1. p. 399.* Gabriel Biel *in Sacri Canonis Missae lucidissima expositione.* Franciscus Vander Veken *de Societate Jesu de Canone Sacrificii Missae.* Franciscus Pagninus *in Vita Gelasii PP. n. 15.* Oliverius Bonaventura *de Sacrosanct. Sacrif. Missae lib. 2. cap. 20. & seqq.* Anonymus *in tract. de Missa Parochiali Galliae conscripto 3. part. cap. 1. & seqq.* Natalis Alexander *tom. 1. Theologiae Dogmaticae, & Moralit. lib. 2. art. 6. n. 11. & seqq.*

Novae Observationes, & Additiones ad Gavanti

Tit. XIII. De Communione, Orationibus post Communionem, Ite Missa est, vel Benedicamus Domino, de Benedictione & Evangelio S. Joannis.

I. Rub. n. 1. pag. 35. & Gavanti pag. 36. col. 1. lit. l. *Ite Missa est &c.* Post completas Orationes Communioni subungi solitas, & post ultimam Populi salutationem, in Privata Missa Sacerdos, & in Sollemni Diaconus denunciat completum esse Sacrificium, dicens: *Ite Missa est.* Utebantur his, vel æquivalentibus vocibus veteres Christiani post lectionem Evangelii, & exhortationem, ut dimitterent Catechumenos ab Ecclesia; ut diximus in nostris Observationibus Preliminaribus n. 10. & vocabatur hæc prior Sacrificii pars, ut aliàs diximus, Missa Catechumenorum: quia eâ parte peractâ, mittebantur altâ hæc Diaconi voce, *foras.* Expletâ verò postea reliquâ Sacrificii parte, post Communionem dimittebantur etiam Fideles Christiani iisdem fermè verbis, Diacono dicente: *Ite Missa est.* Ab hujus vocis emis-

sione loco supra allegato cum nonnullis clarissimis Auctoribus, arbitrati sumus, Eucharisticum Sacrificium Missam appellatum fuisse. Neque ante impertitam prædictam facultatem, discedere olim per Sacros Canones licuit; ut patet ex Concilio Agathensi *cap. 47.* & Aurelianensi *cap. 28.* allegatis in *cap. Omnes Fideles de Consecr. dist. 1.* quòd facit illud Chrysostomi hom. de Eucharistia non condemn. -- *Ingressus es in Ecclesiam homo, ne exeat nisi dimittaris.*

II. Gavanti pag. 36. col. 1. ead. lit. l. Leone institutum fuisse scribit Radulphus, &c. De prædictâ Sacrificii conclusione loquitur Florus in expositione Missae, Amalacius de Ecclesiasticis Officiis *lib. 3. cap. 6.* Durandus in *Rationali Divin. Offic. lib. 4. cap. 37.* Demochares *de obser. Missae cap. 150.* & alii quos plures; quam à Leone institutam fuisse.

perperam, ut notat hic Gavantus, asserit Radulphus de obser. Can. prop. 23. cum & in Liturgia, quæ Divi Petri nomine decoratur, nec non in aliis Liturgiis Orientalibus, consimiles sæpius legantur adstantium Populorum dimissiones, quas adduximus in loco supra citato n. 10.

Cæterum per prædicta verba *Ite missa est* fiebat dimissio Populi in diebus festivis, quando Populus Sacrificio interesse supponebatur. In ferialibus autem mittebatur talis dimissio, quia tunc soli Ecclesiastici reperiri solebant; quibus non fiebat missa, seu dimissio, cum ad Divina Officia per solvenda remanere deberent in Ecclesia: hinc in prima noctis Nativitatis Dominicæ Missa, *Ite missa est*, non dicebatur; quia Populus, qui ad Laudes audiendas remanere debebat, non dimittebatur ab Ecclesia; ut colligitur ex Beletet cap. 49. *Rationalis Divin. Offic.* qui Auctor floruit circa Annum 1153. & ex Micrologo cap. 34. qui ante ipsum floruit; & addit rationem, cur in Adventu Domini, Septuagesima, aliisque diebus pœnitentiæ dicatis, locum non habeat prædictus dimissionis usus; quamvis eodem tempore frequens sit Populi conventus à Sacris Mysteriis utique dimitendus; censetque ob temporis tristitiam, sequi talem recitentiam. Bellarminus verò lib. 2. de Missa cap. 27. ait: videtur nescio quid lugubre præferre, quod non publica denunciatur dimissio, sed unusquisque per se discedit. Cæterum Card. Bona lib. 2. cap. 20. n. 2. absolute censet, tunc potius dimissionem olim omittam fuisse, quando Fideles omnes, Missarum Sollemniis peractis, non statim abibant; sed permanebant in Ecclesia, donec recitatis Canonicis precibus, & statione soluta, abire fas erat: deinde morem hunc extensum esse ad Missas minus Sollemnes, & quotidianas.

III Rubric. n. I pag. 36. & Gavant. ibid. col. 2. lit. m. *Quoties ungue dictum est Gloria, &c.* juxta Ritus recentiores tamen, non uno sem-

per, ac eodem Ritu concluditur Missa celebratio. In Festis quidem, & Sollemnitatibus, quotiescumque ad Matutinum Hymnus *Te Deum* decantatur, & ad Missam *Gloria in excelsis Deo*, eadem, quæ supra dictum est, conclusione, nimirum per verba *Ite missa est*, terminatur Missa: in aliis verò diebus, quibus in Missa non dicitur præfatus Hymnus *Gloria in excelsis*, clauditur Sacrificium per verba *Benedicamus Domino*; quibus invitatur Populus ad gratias Deo referendas pro completo Missæ Sacrificio. De hoc recenti modo concludendi Missæ Sacrificium, sermonem facit etiam Micrologus cap. 46. quem refert Petrus Le Brun tom. 1. pag. 663. qui fuliori calamo diserit etiam sequentibus paginis de prædicto Ritu dimittendi populum per verba *Ite missa est*.

IV. Rubric. n. 2. p. 36. & Gavant. pag. 37. col. 1. lit. p. *Placeat &c.* Dimissio populi, seu prolatis illis verbis *Ite missa est*, vel *Benedicamus Domino*, Sacerdos in medio Altaris recitat submissa voce Orationem, quæ incipit: *Placeat tibi Sancta Trinitas, &c.* quam Card. Bona lib. 2. cap. 20. n. 3. se legisse asseverat in omnibus fere Missalibus antiquis, etiam ante Annum millesimum exaratis: reperitur etiam talis Oratio in Missa Illyrici, & in aliis apud Menardum.

Adnotat pariter Petrus Le Brun tom. 1. suarum explicat. pag. 670. hanc Orationem reperiri in pluribus antiquis Sacramentariis scriptis ante finem Seculi IX. De hac mentionem faciunt Micrologus cap. 22. Radulphus Tungrensis, Alexander de Ales, & alii; qui fatentur, statim ac composita fuit hæc Oratio, non in ipso Missæ Sacrificio, sed post ipsum omnino completum, à Sacerdote privatim recitatam fuisse: quia autem est antiquior Benedictione, quæ datur nunc à Sacerdote, instituta fuit recitari ante dictam Benedictionem in Missali Romano; ut fatetur etiam Bellotte in suis observat. ad Ritus Ecclesiæ Laudunensis pag. 677. ubi

etiam explicat ex Biel sensum verborum, quæ in tali Oratione recitantur. Caterùm in aliquibus antiquis Missalibus, Benedictio præcedit hæc Orationem: ita in Missali Romano Venetiis impresso Anno 1493. in altero Missali Anni 1500. Romæ edito, in Missali Rhemenfis Ecclesiæ Anno 1553. & in pluribus aliis.

V. Rubr. n. 2. pag. 35. & Gavant pag. 37. col. 1. lit. q. *Benedictio, &c.* Recitata præfata Oratione, sequitur juxta recentiore Ritus Benedictio, quæ à Sacerdote Populo datur, quam olim ante Communionem Episcopus largiri solebat; ut notat Card. Bona *loc. supracit. n. 4.* Ritus benedicendi Populum præfato modo, & in dicta circumstantia, est additio Missæ facta post Seculum X. ut advertit Petrus Le Brun *libro supracit. pag. 674 & seqq.* ubi ait, quod aliquæ Ecclesiæ Cathedrales in Gallia, quæ adhuc antiquam disciplinam observant, sic ut etiam PP. Carthusiani, hujusmodi Benedictio Ritus, nondum ad praxim deduxerunt. In Ecclesia tamen Orientali statim post prima Secula viguit usus impertiendi Benedictio Populo, & in Liturgia Clementina, quæ reperitur in *Constitutionibus Apostolicis lib. 8. cap. 25.* longa legitur Benedictio, quæ dabatur immediate post Populi dimissionem. Reperitur pariter similis Benedictio in Liturgiis S. Chrysostomi; ut legitur in *Euch. Græc. pag. 87.* & in Liturgia S. Basilii; ut habetur pariter in *dicto Euch. pag. 175.* & ibi mentio fit, quod dabatur talis Benedictio post Populi dimissionem. Etiam S. Isidorus Hispalensis Antistes, qui floruit circa Annum 600. in *lib. 1. cap. 17. de Divinis Officiis*, sermonem habet de Benedictio danda à Celebrante, sed non explicando, in qua Missæ parte hæc impertiebatur: Concilium tamen Toletanum IV. celebratum Anno 633. declarat, talem Benedictio dandam esse inter Orationem Dominicam, & Communionem.

Refert etiam prædictus Le Brun pag. 677. reperiri nonnulla antiqua Sacramentaria, in quibus legitur Benedictio Episcopalis, quæ dabatur Populo ante *Agnus Dei*, nimirum ante Communionem; ut nos quoque, cum Card. ali Bona mox adnotavimus: præfata Benedictio legitur in Sacramentario quod asservatur in Ecclesia Meldensi, & quod exaratum censetur tempore Drogonis dictæ Cathedralis Antistitis: & Caroli Magni filii naturalis, in Sacramentariis Gregoriano, Gelasiano, & Leonino, non habentur nisi Orationes, quæ appellantur Benedictiones, hæc per Populum post Communionem: & hæc est, quod Auctores Liturgici, qui Seculo XI. floruerunt, nimirum Amalarius, Florus, Urbanus Maurus, Walafridus, Remigius Ansfiodorensis, qui Ordines Romanos explanarunt, nullam mentionem fecerunt de hujusmodi Benedictio Episcopalis; & solum ultimam Orationem, quam Celebrans dicit ante *Ite missa est*, Benedictio appellarunt. In primo Concilio Aurelianensi celebrato Anno 511. legitur *Canon 28.* in quo habetur -- *Cum ad celebrandas Missas in Dei nomine convenitur, Populus non ante discedat quam Missa sollemnitas compleatur; & si Episcopus non fuerit, Benedictio accipietur a Sacerdote;* quæ verba repetuntur à Micrologo *cap. 21.* ubi ait, loquendo de Populo Missæ assistente: *Præterquam ab Episcopo benedicatur si adest; sin autem, à Presbytero, qui Missas celebravit;* nihilominus, non fuit communiter acceptus iste Ritus benedicendi Populum: nam Ordo Cisterciensis, & Ordo Præmonstratensis, instituti Anno trigesimo circiter post Micrologum, nihil adnotarunt in suis Ordinariis de Benedictio impertienda in fine Missæ; & in antiquo Ordinario PP. Prædicatorum *lib. 2.* sic legitur -- *Est consuetudo Patriæ fuerit, & extranei fuerint hoc expectantes, de Benedictio juxta morem Patriæ.* -- Ita refert Marcellus de Cavaleriis in *sua Statuta Sacra tit. 29. num. 50.* in Missali verò PP. Carmelitarum impresso

An. 1514. idem advertitur; sicut in eorum Ordinario exarato 1279. hoc adnotatur: unde evincitur, Ritus talis Benedictionis seculum introductum fuisse. Durandus enim refert ad Ann. 1286. PP. Carthusienses in suis nuperimis Constitutibus stat. 3. capit. 1. n. 58. ita statuerunt -- *Sacerdotes nostri Ordinis dum celebrant in Ecclesiis, qua non sunt de ordine nostro, conforment se cum aliis Sa. eruditius in benedicendo Populis post Missam.*

In pluribus antiquis Missal. Eccles. Germaniae, legebatur hic modus benedicendi -- *Adjutorium nostrum. &c. Sit nomen Domini. &c. Oramus. Caeseli benedictione benedicat nos. & vos Deitina Majestas. & una Deitas, Pater, & Filius, & Spiritus & Sanctus. Amen.* Idem ferme modus benedicendi legitur in pluribus antiquis Missalibus Gallicis; ut refert Le Bruu loc. cit. pag. 68 I. apud quem legi pariter possunt varii modi benedicendi Populum in fine Missae.

Incongruum hoc loco non erit observare, quod olim Presbyteri etiam ter Populo benedicebant; cui rei testem amplissimum datus Burchardus Magistram Ceremoniarum Cappellae Pontificiae, qui haec habet -- Deinde extensis manibus hinc, & inde super Altare, ipsum Altare osculatur, erigit se, & adhuc transversus ad illud, voce intelligibili, elevans oculos ad Deum; ac manus extendens, elevans, & jungens, dicit: *Benedicat vobis omnipotens Deus:* junctis sic manibus ante pectus, ac demissis ad terram oculis, vertit se ad manum sinistram, hoc est ad latus suum dextrum, & per gyrum, tertium Populo benedicit. Primo versus cornu Epistolae, ubi manu dextra signum Crucis producit super Populum, voce intelligibili dicens: *Pater;* tum in medio simili voce dicens: *& Filius;* deinde versus cornu Evangelii dicens: *& Spiritus & Sanctus & Amen.* Hic Ritus usque ad Pium V. perdurasse videtur, qui facultatem Presbyteris abrogavit ter Populo benedicendi in Missis Privatis; quamquam

concesserit, ut in Missa Sollemni priorem consuetudinem observarent: nam inter Rubricas Missalis Romani, Anni 1587. hanc lego -- In Missa Sollemni omnia facit, ut supra, hoc excepto, quod ter Populo benedicit; primo à cornu Epistolae, dicens, *Pater;* secundo ad medium Altaris, dicens, *& Filius;* tertio à cornu Evangelii, dicens, *& Spiritus Sanctus.* Tandem trina haec Presbyterorum Benedictio prohibita est in Missali Romano Clementis VIII. auctoritate recognita; in quo disertè praescribitur, ut Presbyteri etiam in Missa Sollemni unam tantum Benedictionem impertiantur.

VI Rubric. n. 2. pag. 36. & Gavant, pag. 37. col. 1. lit. r. *Evangelium S. Johannis, &c.* Postquam Sacerdos Benedictionem Populo impertitus est, legit initium Evangelii S. Johannis, ut in Ordine Missae; nisi aliud Evangelium vel Vigiliae, vel Dominicae sit legendum, juxta dispositionem Rubricarum Missalis. S. Pius V. in sua reformati Missalis Romani editione, dictum S. Johannis Evangelium regulariter legendum esse praescripsit ad jugem recordationem Incarnationis Verbi Divini; de quo fusum Suarez disp. 83. sect. 1. Antea verò sine certa lege ex sola consuetudine à quibusdam dici, ab aliis verò omitti pro cujuscumque arbitrio solebat; ut Paris Crassus in Ceremoniali Summi Pontificis inedito, cap. 65. testatur, referente Cardinali Bonalib. 2. cap. 20. n. 5.

Et reverà reperitur tale Evangelium in Sacerdotali veteri Leonis X. tanquam in fine Missae dicendum; sed adhuc non ex praecipto, ut communiter censetur. Missale MS. Bibliothecae Palatinae n. 501. & aliud Vaticanum num. 1807. necnon Missale Rheimensis Ecclesiae Anni 1553. sicut & illud Noviomensis Ecclesiae An. 1541. hoc ipsum Evangelium dicendum esse statuunt, dum Sacerdos Sacris vestibus exiit. Sarisburiense verò Missale, sicut & aliud ad usum Hospitalis Anglorum Rothomagi, editum Anno

1511, decerpunt, ut Sacerdos in redeundo ab Altari recitet prædictum Evangelium S. Johannis. E contra in Rituall Cassinensium, in consuetudinibus Monachorum Germaniæ, aut Cluniacensium, in libro usum Cisterciensium, & in Ordinario Carthusiensium, nulla penitus fit mentio ejusdem Evangelii; ut tradit Martene de antiquis Monachorum Ritibus lib. 2. c. 4. num. 19. ubi addit, quod prima Ritus istius mentio occurrit sibi in Ordinario Bursfeldensium; in quo præscribitur, quod Sacerdos, Benedictione completa, incurvatus ante Altare dicat hanc Orationem: *Placeat tibi Sancta Trinitas, &c.* deinde erigendo se dicat: *Dominus vobiscum, & Initium Sancti Evangelii secundum Johannem.*

Ceterum adeò verum est, recentem hujus Evangelii præscriptionem in fine Missæ; ut PP. Societatis Jesu promiscue legent vel Evangelium S. Johannis, vel de B. V. *Loquente Jesu ad Turbas, &c.* eorum Constitutiones; & adhuc quædam Galliarum Ecclesiæ veterem Ritum observant, non legendo in fine Missæ memorem Johannis Evangelium; ut notat Du Ron in suo itinere Liturgico. Denique sollempniter celebrat in Pontificio Sacramentum ejusdem Evangelii recitationem etiam in fine Missæ omittit. Videri possunt hanc rem Bellotte pag. 679. Le Brun 1. pag. 687. Bona, Martene in locis citatis & alii.

Novæ Observationes, & Additiones ad Gavanti

Tit. XIV. De ordinanda Missa ex supradictis Rubricis.

I. Rubr. pag. 37. *Si proprium non habeat, recurat ad Commune Sanctorum &c.* Hic observare lubet cum Gerlaco Vinore super hoc titulo, quod Missæ, quæ in Romano Missali non habentur, aut à Sede Apostolica nondum sunt approbatæ, licite celebrari non possunt: similiter Missæ certis Regularibus tantum concessæ, non possunt ab aliis dici, nec etiam in ipsorummet Regularium Ecclesiis. Item neque à Cappellanis Secularibus, propriis in Ecclesiis Monialium, quæ Romano non utuntur Breviario: quo casu Cappellani Missam quidem recitabunt de Sancto, de quo Moniales recitant Officium; sed cum Missali Romano, ut in proprio de Sanctis, vel de Communi. Quod si nulla sit Missa in Missali Romano, quæ concordet cum Officio Monialium, puta de Spina, & Corona; tunc dicti Cappellani dicere possunt Missam de Cruce, vel de Passione. Hæc omnia, & alia confirmata remanent per subsequentiâ Decreta S. R. C.

Cappellani Seculares propriis in Ecclesiis

Monialium, quæ Romano non utuntur Breviario, dicere possunt Missam de Sancto, de quo Moniales Officium; sed cum Missali Romano, ut in proprio de Sanctis, vel de Communi. S. R. C. 20. Novemb. 1628. & in nostro Indice sub n. 238.

Exteri celebrantes in Ecclesiis Regularium, servatis servandis, possunt in Missa se uniformare cum fratribus, quoad quoad numerum Orationum more Deprecationum. S. R. C. 11. Junii 1701. & in nostro Indice sub n. 559.

Facultas celebrandi cum Missali Romano pro Cappellanis Monialium, intelligitur de pro omnibus, & singulis, qui ex debentur celebrare in Ecclesiis ipsarum Monialium, dummodò celebrent cum Missali Romano. S. R. C. 11. Februarii 1702. in nostro Indice sub n. 561.

Prohibitio facta in declaratione (de Anno 1668. 9. Junii) Sacerdotibus Secularibus, etiam Cappellanis, ne celebrent Missam de Requiem in Ecclesiis Regularium